

FILIP DAVID

Töredékek a sötét időkből

AZ ÖRDÖG SZÓTÁRA

Nincs nap, hogy ne értesülnénk egy újabb gonosztetről, amit ember ember ellen követett el, hogy ne derüljön fény az intolerancia egy új formájára, egy újabb aljasságra, a gyűlölet és a bűnözés egy eddig ismeretlen vetületére. Csúfot úznek az igazságból. Onmagától íródik az ördög terjedelmes szótára, melyben seregszemlére gyűlnek mindazok a fogalmak és szavak, amelyek összefoglalják az emberi természet sötét oldalát képező fenoméneket. Lejegyeztetett a legaljasabb és legsztelenebb torzulások gyűjteménye: a civileken és a tehetetleneken elkövetett erőszaktól, az üldözésektől, a tömeges kivégzésektől, a saját és az idegen javak megsemmisítésétől, a vakító gyűlöletől a szégyen és a megbánás teljes hiányáig, a valóság valódi képének kiforgatásáig. Részvét nélkül, lelkiismeret-furdalás nélkül. A jövőendő nemzedékek ennek alapján fognak ítéletet mondani a maiakról.

Ami bennünket specifikussá és oly különlegessé tesz, az az, hogy mindegyik gonosztettet egy-egy állítólagos erény leple borítja: az etnikai tisztogatásokat az életterért folytatott nemzeti harc örvén viszik végbe, a civileken elkövetett erőszak a történelmi adósság visszafizetése, a városok ostroma győztes katonai taktika, a falvak felégetése arról az eltökéltségről tanúskodik, hogy inkább vesszen az is, ami a miénk, csak idegen kézre ne kerüljön; a gyűlölet tartósítása hozzájárulás a mindenkire nézve kötelező határok megvonásához. A hitet blaszfémiával teszik csúffá a valódi hívők előtt, az állam saját törvényeit semmibe véve alázza meg a polgárokat, a politikusok ostobaságok záporával alázzák meg a józan észt. A háborús bűnösöket tekintélyes üzletemberekké, parancsolóikat pedig tekintélyes politikusokká léptették elő. Az ördög szótárát alighanem a cinikusok szótárának is nevezhetnénk. A múlt század közepén, elborzadva az uralkodó képmutatástól, a gyilkolások és a büntettek rémségeitől meg az emberi jellem romlottságától és megbízhatatlanságától, Ambroise Bierce állított össze egy ilyen szótárt.

Az a veszély, hogy az ördög új szótára szűkölködne a fogalmakban és kevésbé cinikus magyarázatokkal szolgálna, nem áll fenn. Aki egy kicsit is ért a matematikához, könnyen kiszámolja, hogy a kis számok fokozásával felfoghatatlanul nagy számokig jutunk el. Fél tucat, az emberi jellem deformációit jelentő szó – gyilkolás, megerőszkolás, rombolás, kegyetlenség, gyűlölet, becsapás –, ugyanennyi hősieen patetikus formulával kombinálva – áldozathozatal a nemzet oltárán, az ősi föld védelme, hazafiaság, a vezér imádata, történelmi célok megvalósítása –, velük kapcsolatra lépve, tehát hat kegyetlen szó az említett öt elvvel kombinálva több mint kétszázézer különböző helyzetet ad ki, és mindegyikük egy-egy olyan fogalmat képez, melynek a helye a képmutatás, a hazugságok, az emberi aljasság és tompaság jelenkori szótárában van.

Az embertelenség, akárcsak az emberi butaság, kimeríthetetlen. Számtalan variánsban ismétlődnek. Mindegyik helyzet alapján ott egy gonosztett, melyet valami esküre akasztottak rá. A gonosz a magasabb cél szolgálatában. Mintha a gonosz célt nyerve lényegileg átváltozhatna. Mintha a gonosztett kevésbé volna gonosz, vagy megszűnne annak lenni, ha a nép nevében, a párt nevében vagy a hit nevében követik el.

Pedig ettől nemhogy csökken, hanem nő a gonoszsága, hisz átfogóbbá, megalapozottabbá, teljesebbé válik. A fanatikuskok gonoszságává, akikben senki iránt sincs irgalom, legkevesbé a bölcsőben fekvő újszülött iránt.

Az ördög szótárának szavai rettenetes energiákkal elnyomnak minden más szót, vagy, különféle démonok szolgálatába állítva, új, más jelentéssel ruházzák fel őket. Az egyszerű nép száján állandóan ott forognak ezek a szavak, de az ideológusok, a politikusok, a műveltek is használják őket. Az írók ezen a nyelven írnak. A kétszázézer szituáció és a leírásukra szolgáló ugyanennyi szó gyorsan ötszázézer szóvá szaporodik, egymillióvá, kettővé... minden ördögi szó egy emberéletet ér. S hamarosan több az átkozott és megrontott szó, a gyűlölet, az „átvilágítás” és a pogrom szava, mint a lakosság létszáma. Minden lakosra két-három ilyen szó jut, két-három fojtogató helyzet, mely hurokként szorul a nyakra. Behálózzák az emberi tudatot, mindenki gondolkodását. Az a világ, melyben eluralkodnak az ilyen szavak, a démonok, a boszorkányok, a fekete mágia világává változik, melyet teljes mértékben lenyűgöz a gonosz, s ez a megszállottság maga az élet. A gúnyos nevetés, a pozitív értékek csúffá tevése és megvetése annak jele, hogy küszöbön a sötétség kora, ami mindig együtt jár a terror és a félelem ólomidejével.

„A világ tele van démonokkal. Milliós csapatokban garázdálkodnak, és nem sikerül őket kiűznünk. Voltaképpen nem is űzhetjük ki máshonnan a Démont, csakis önmagunkból” – írta Denis de Rougemont. Majd hozzáfűzte: „Ajaj, mit tettünk a szóval! Vannak szájak, melyekben már hazudni sem hazudhat, mert alacsonyabbra süllyedt a hazugságnál, akarom mondani: jelentését veszítette... Amikor zavart kelt a nyelvünkben, az ördög a közösséget is megsemmisíti... Tudja, hogy az emberek egyedül a nyíltan és világosan kimondott szóval adhatnak hangot elkötelezettségüknek, s a szavak értelmének kiforgatásával és megsemmisítésével elpusztítja a hűség alapját is...”

Hadd mondjuk el azoknak, akik precíz magyarázatokat és pontos leírásokat követelnek: az ördög a dolgok, fogalmak, hiedelmek, életszemléletek olyan formája, mely a teljes erkölcsi széthullásban, az utca és a névtelen tömeg uralmában testesül meg, miközben a zsarnok jogarában rejtőzködik. Az ördög tudvalevőleg Mindenki és Senki, jelentéktelennek álcázva, egyetlen célja azonban az, hogy eluralkodjon a lelkeken és a birodalmakon.

Az ördög szótárának fedelei közé egy diabolikus világ van bekötve, melyben gyilkos és elnyomó szavak lakoznak. S a szavak egész menaszériája, melyek vadállatnál veszélyesebbek: szavak, amelyek tépnek, szétszakítanak, átkozott és megrontott, csábító és kárörvendő szavak, melyek élesek, mint a tőr, és tompák, mint a gyilkos bunkó. Szavak, amelyek a nagy, valódi vereségeket hazug és nemlétező diadalokká változtatják.

Az ördög szótára tehát élő könyv, melynek lapjain világunk eszetlen és torz tömegei nyüzsögnek. Egy olyan világé, melynek nem az urai vagyunk többé, hanem a foglyai, a szolgái és a rabjai. Melyben egyre kevesebb a megértés, s egyre több a viszály. Az ördög szótára a visszájára fordult és kiforgatott fogalmak világának szülötte, diabolikus lényegének tolmácsolója. A jövő koroknak küldjük innen, a mi időnkől, hogy ne ismétlődjenek meg bizonyos veszélyes örületek és romboló megszállottságok, habár, mindent tekintetbe véve, így a ránk hagyományozott tapasztalatokat és emlékeket is, nem javallott túlságosan bízni abban, hogy a kollektív ész képes az elmúlt idők rossz emlékeiből és gyötrelmes tapasztalataiból leszűrni a hasznos tanulságot és kihallani a szörnyű intelmet.